

حوالہ آں کردہ یہ تحقیق مابہدل بتہ باشد کہ ہای ہوز آخرہ بفتح اول و ثانی می آید
 ہای ہوز بدل شد بہ واو چنانکہ آوسہ واوسو و ماخذ بتہ بجایش عرض کنیم (ارو)
 دستہ مذکورہ دکن میں اُس دراز اور دُور پتھر کا نام ہے جو ہاون کے ساتھ ہوتا ہے
 جس سے ہاون میں دو ائیں کوٹی جاتی ہیں۔ صاحب آصفیہ نے (ہاون دستہ) کا ذکر
 فرمایا ہے اور مجرّد دستہ کو ان معنوں میں نہیں لکھا۔ نیز دکن میں بتہ اُس دراز اور گول
 پتھر کا نام ہے جس سے سل پر مصالحہ پیسا جاتا ہے جس کو محاورہ ہند میں بتا کہتے ہیں
 صاحب آصفیہ نے بتا پر فرمایا ہے کہ مصالحہ پیسنے کا وہ کہڑا ہو اپتھر جس کو سل پر رکھتے
 ہیں۔ ہماری رائے میں لغت زیر تعریف کا ترجمہ۔ دستہ ہے۔

(۳) بتو۔ بقول سروری بحوالہ فرہنگ بکسرو فتح باو ضم تا بمعنی قیفت کہ ازاں گلاب و
 عرق وغیرہما در شیشہ کنند۔ صاحب جہانگیری فرماید کہ بہ واو معروف است۔ صاحبان
 رشیدی و جامع و ناصری ہم ذکر اہیں بفتح اول و ضم دوم کردہ اند۔ صاحب برہان گوید
 کہ بانہ معنی بکسر اول ہم آمدہ خان آرزو در سراج فرماید کہ ایں عام است خواہ بر اسی
 شیشہ باشد خواہ بر اسی دتہ کہ روغن در اں کنند و فرماید کہ تخصیص رشیدی و جہانگیری
 و برہان بہ شیشہ خطاست مؤلف عرض کند کہ تخصیص روغن بر اسی دتہ ہم درست
 نیست و بہ تحقیق ما از معاصرین عجم، مختلف (بتو کن) کہ اسم فاعل ترکیبی است
 بمعنی داخل کنندہ کہ تو بالضم بقول برہان بمعنی درون است مقابل بیرون۔ بعضی
 ایں را اسم جابد فارسی زبان دانند واللہ اعلم۔ صاحب نفائس برقیف گوید کہ

لغت ترکی است و بفارسی تنگاب بہ کاف فارسی و صاحب برہان بر تنگاب قیفت را
 عربی گفتمہ (ارو) قیفت بقول آصفیہ - ترکی - اسم مذکر - ایک ٹونٹی دار طرف کا نام
 جس کا منہ اوپر سے کھلا ہوا اور نیچے ایک نلی لگی ہوئی ہوتی ہے اس کے ذریعہ سے
 رقیق چیز بوتلوں وغیرہ میں بہ آسانی بھری جاتی ہے - کیف - پیک -

۴۴) بتو - بقول سروری بحوالہ فرہنگ و بقول جہانگیری و جامع و برہان بفتح باو
 یعنی جابیکہ ہمیشہ آفتاب بران تابہ صاحب جہانگیری فرماید کہ اس ضد نسما باشد -
 صاحب ناصری گوید کہ در اصل بتاب بلکہ باتاب بود یعنی گرمی و پر تو آفتاب آنجا را
 می گرفتہ خان آرزو و در سراج فرماید کہ صاحب رشیدی اس معنی را حقیقی پنداشتہ حقیقہ
 مجاز است مولف عرض کند کہ مقصود خان آرزو جز میں نباشد و ماہم با اولی
 داریم کہ اس معنی مجاز یعنی پنجم است کہ می آید یعنی بتو کہ یعنی مشرق آمدہ مجاز ابراہمی
 جامی ہم مستعمل شد کہ آفتاب دائما بران تابد گویا اس مقام دائما مشرق است و خذ
 بیان کردہ صاحب ناصری درست نیست کہ بتورا مخفف باتاب گیریم حقیقت اخذ اس
 بز معنی پنجم می آید (ارو) وہ مقام جہاں آفتاب ہمیشہ طلوع رہتا ہے اور غروب
 نہیں ہوتا - نساہ کا ضد جہاں ہمیشہ رات رہتی ہے اور آفتاب طلوع نہیں ہوتا یا
 پہاڑوں کی بندی کی وجہ سے دھوپ کم آتی ہے یا نہیں آتی -

۴۵) بتو - بقول جہانگیری و رشیدی و جامع و ناصری و سراج با اول و ثانی مفتوح
 یعنی مشرق و بقول برہان مقابل مغرب - مولف عرض کند کہ تو بفتح بقول

برہان بمعنی تابست کہ تابش آفتاب و امثال آں باشد پس فارسیان ہای مصاحبہت
 در اولش آوردند و ہر ہای مشرق استعمال کردند معنی لفظی این باتاب و تاب دارندہ
 و کنایہ از مشرق دیگر بھیج (ارو و) مشرق بقول آصفیہ - عربی - اسم مونث - جا
 مشرق یعنی روشنی نکلنے کی جگہ - طلوع ہونے کا مقام - سورج نکلنے کی جگہ - مغرب کا
 نقیض - دیکھو باہل کے دوسرے معنی -

(۶) بتو - بقول جامع - بفتح اول و ضم ثانی و تہ روغن صاحب موید نسبت این گوید
 کہ بالفتح و الکر است - صاحب برہان مستحق ہا موید - صاحب خیثا بردتہ گوید کہ
 صحیح بالفتح است و بالضم خطا است بمعنی طرف چرمین کہ اکثر در اں روغن پر کنند
 صاحب منتخب ہم ذکر این کردہ فرماید کہ طرف روغن است مولف عرض کند کہ
 مجاز معنی سوم باشد کہ و تہ ہای چرمی در عجم و عرب و ہند مشابہت باشد بالعکس
 یعنی حصہ بالائی آں تنگ و حصہ پائینش فراخ - پس فارسیان مجازاً و تہ روغن را
 ہم ہیو گفتند (ارو و) گپا بقول آصفیہ - ہندی - اسم مذکر - چہڑے کا پھولا ہوا
 چھوٹے منہ کا طرف جس میں گھی یا تیل رکھتے ہیں اور اسے اونٹ کے چہڑے سے
 بناتے ہیں - و تہ -

بہتوراک | بقول جہانگیری چاہی باشد کہ غلہ در اں مدفون سازند صاحبان

برہان و سروری وغیرہا ہیں معنی بر (بہتوراک) نوشتہ اند کہ بتقدیم و تاخیر ہای
 و الف می آید و ما تحقیق این ہمہ را سجا کنیم - (ارو و) دیکھو بہتوراک -

پتواز

بقول برهان بر وزن
 شباز آرامگاه و نشین باز و شاهین
 و امثال آن صاحب ناصری گوید که پتواز
 بدال مهله عوض فوقانی هم آمده که بعضی
 نشین کبوتر و باز باشد که و و چوب بر زمین
 فرو برند و چوبی برز بر آن نهند و آنرا آوده
 نیز گویند و (۲) بمعنی مطلق آرامگاه هم
 دشمن فخری (۳) ملاذسیف و تلم خسرو شاه
 حشم پد که هست اهل جهان را جناب او پتواز
 صاحب مویذ سجاوله ز فانگویا ذکر معنی اول
 کرده خان آرزو در سراج بذر معنی اول فرمایند
 که مشهور بیای فارسی است و هم او پتواز به
 بای فارسی فرماید که آنرا آوده نیز گویند و فرق
 کند که پتواز برای جانوران شکاری آوده
 برای کبوتران بیشتر متعمل و فرماید که بعضی به
 بای تازی و بعضی به رای مهله نوشته اند و
 تصحیف است و نیز گوید که بعضی معنی مطلق

آرامگاه و جای نشستن گنبد است این نیز
 و مشهور است در اهلی (بهری) آفت عرض کرد که
 است بمعنی مرغابی بجای لیل گذشت در آرزو
 برای مهله بقول برهان بمعنی لیاقت چنانکه
 شاهپور و گوشوار (الخ) پس پتواز به مویذ
 اول و رای مهله در آخر بعضی بنامی که لائق
 مرغابی است و مجازاً لائق مرغاب و کتایه
 از آوده - پس رای مهله بدل شده زای پتواز
 چنانکه انیران و انیران این است حقیقت
 بنواز که خان آرزو تصحیفش شمار و کار از
 تحقیق ندارد و چیزی که اصل است آن را
 تصحیف گفت و حقیقت باختر انبخت و پتواز
 بیای فارسی که می آید مبدل این چنانکه شب
 و شب و شب و شب) و هر چه تفریق در
 بنواز آوده کند عکس حقیقت است که آوده
 برای جانوران شکاری است و پتواز مراد
 و آوده برای کبوتران اصلاً مخصوص نیست و آنچه

<p>معنی دوم را نیز شمارت فرمایند شمس فخری و پنجمه در توشه و در توشه (ارو) او ابقول پیشش کشاید معنی دوم بجز معنی اول باشد. آفتاب چه چیزی است. اسم مذکر. و در توشه بجا یک کوی بس. یعنی سپا که بدو داد که به دال مظهره عرض از سیاهی کبوتری باند حکم و ست آمو از جانوروں کو فوقانی می آید مبدل اینست چنانکه پنجمه در توشه و پنجمه است این آرام اور رحمت کا مقام مذکر.</p>	<p>معنی دوم را نیز شمارت فرمایند شمس فخری و پنجمه در توشه و در توشه (ارو) او ابقول پیشش کشاید معنی دوم بجز معنی اول باشد. آفتاب چه چیزی است. اسم مذکر. و در توشه بجا یک کوی بس. یعنی سپا که بدو داد که به دال مظهره عرض از سیاهی کبوتری باند حکم و ست آمو از جانوروں کو فوقانی می آید مبدل اینست چنانکه پنجمه در توشه و پنجمه است این آرام اور رحمت کا مقام مذکر.</p>
--	--

توشه بقول برهان برون بسوخت ماضی توختن است یعنی جمع که در ویند و
 و او اگر دو گذارد. اعم از اینکه بنا باشد یا فرض و دین و امانت و بعضی کشید و فرو برد و گماز
 کشیدن انتقام و فرو بردن چیزی در جای باشد. صاحب ناصری به نقل برهان فرماید که
 توختن بمعنی کشیدن و آن را تو زیدن نیز گفته اند و برین قیاس توشه و توشه خان آرزو
 در سراج بنقل قول برهان گوید که تحقیق آنست که بای موحده زائد است که در او اول
 افعال و مصادر زاده کنند و این لفظ را از لغات اضداد و شمرده اند مؤلف عرض کند
 که ماضی توختن را با بای زانده ضرورت نداشت که در رویت بای موحده جا دهند و ذکر
 مصدر برای همه مشتقاتش کافی بود. صاحب برهان توشه را هم بجای خودش نوشته و
 توختن را هم نمیدانیم که درین تکرار چه بصاحت اندیشید. اکنون ناگزیر است که حقیقت ماخذ
 معانی مصدر این راه سردرینجا بیان کنیم. ماخذ این توشه است که بضم اول بمعنی تاخت
 و تاراج می آید و از همین اسم مصدر سه تا مصدر وضع شد (۱) تو زیدن و (۲) مخفتن
 تو زیدن بضم اول و کسره و دوم و (۳) توختن که زای هوز تو ز را به خای همزه بدل کردند
 چنانکه قرآن و فرائح و پس از آن بزیادت علامت مصدرش در آخرش مصدری ساختند

و معنی تحقیقی این هر سه مصدر (۱) تاخت و تاراج کردن است - صاحب موار و ذکر این معنی کرده و صاحبان بحر و برهان این معنی را در توختن ترک کردند و (۲) بمعنی فراهم آوردن و اندوختن و این مجاز معنی اول است (حکیم نزاری قهستانی ۵) خلقی زیندل شملت از راق توخته بز جوقی ز عدل کالمت آرام یافته بز صاحبان موار و بحر و برهان ذکر این معنی کرده اند و (۳) بر کشیدن و کشیدن چون - کینه توختن - و این هم مجاز معنی اول است هر سه محققین بالا ذکر این کرده اند (حکیم خاقانی ۵) از پی کیس توختن از خصم تو بز آب زره دارد و آتش سنان بز و (۴) فرو کردن و فرو بردن چون خار توختن و اینهم مجاز معنی اول است که در تاخت و تاراج اینهمه صعوبتها واقع شود و جادارد که این را به معنی هشتم متعلق کنیم (حکیم سنایی ۵) خلق اگر در تو توخت ناگه خار بز تو گل خویش از و در بیغ ماز هر سه محققین بالا ذکر این کرده اند و (۵) گذاردن و واپس دادن و او کردن چون وام توختن و نماز توختن - شک نیست که این را از معنی اول بهیچ تعلق نیست و در اینجا توختن مسبدل و وختن است که معنی او کردن می آید - اعم از اینکه قرض و وام باشد یا نه و ال مهله بدل شد به فوقانی چنانکه زرتشت و زرتشت (رضی الدین نیشاپوری ۵) ایاستوده بزرگی که وام شکر ترا بز زبان بنده تو توختن نمی داند بز (حکیم سوزنی ۵) خوش بختندید و مرا گفت بدین زر نشود بز نه ترا ساخته کار و نه مرا توخته و ام بز و (۶) بقول برهان و بحر و موار و خواستن - صاحب موار و سندی که از اسدی پیش کرده از ان بوضوح می پویند که این معنی متعلق بمعنی سوم است و هون (۵) به تیغ و سنان هر کجا کینه توختن

گهی دل ورید و گهی سینہ دوخت با و در، بقول هر سه محققین بالا یعنی حبش بالضم و اینهمه بجای
 معنی اول است و (۸) بقول هر سه محققین بالا یعنی دوختن و ماخذ این بر معنی پنجم که نشست
 که بتدل است و (۹) بقول موارد یعنی فرارسانیدن و این سن و چه متعلق به معنی پنجم باشد باطل
 هر قدر معانی که درین مصدر است در ماضی مطلقش هم که زیر بحث است باشد (۱۰) و (۱۱) و (۱۲)
 کما ماضی مطلق اس کے تمام نمونہ پیشال یعنی را، مات و تاراج کیا۔ لو تاراج فرماہم کیا۔ جمع کیا (۱۳)
 کھینچا۔ لیا (۱۴) چھو یا (۱۵) ادا کیا۔ واپس دیا (۱۶) چا پارے (۱۷) دھونڈا (۱۸) سیار (۱۹) پہنچایا۔
بتوراک بقول سروری بجوالہ فرہنگ و بقول رشیدی (۱۱) یعنی چاہی باشد کہ غلہ دران
 پہاں کشید و مدفون سازند صاحب جہانگیری ہمین لغت را بقلب بعض بتوراک نوشته لیکن
 حوالہ سروری دلیل آنست کہ غلطی کتابت جہانگیری باشد کہ جہانگیری و فرہنگ ہر دو یکی است
 صاحب برہان صراحت کند کہ بفتح اول و ثانی مضموم ہوا و رسیدہ و رای بی نقطہ بالف کشیدہ
 و بجا ف زوہ چاہی باشد کہ غلہ و امثال آن دران کنند و خلاشہ و خاک بر بالای آن ریزند و
 (۲) بمعنی دت و دائرہ ہم آمدہ و فرماید کہ بمعنی آخر بتقدیم تالی قرشت بر بای اجد ہم صاحب ناصر
 بذر معنی اول گوید کہ این را بفارسی گوری نیز گویند بجا ف فارسی زیراکہ گور ماند کہ قبر باشد و ذکر
 معنی دوم ہم فرمودہ صاحب جامع ہم ذکر ہر دو معنی کردہ خان آرزو در سرانچ بذر کہ معنی اول
 دوم فرماید کہ این خطاست تصحیف و تلفظ و معنی و بتوراک بتقدیم فوقانی بمعنی طبلہ کہ مزارگان
 دارند برای رمانیدن مرغان مؤلف عرض کند کہ وضع لغت ترکی مناسبست و لیکن محققین
 ترک ادب ساکت و بعض محققین صراحت فارسی کردہ اند مرگب یافتہ می شود و لیکن اجرای کوشش

مشفق نمی شود چاره نیست جزین کہ اسم جاہد گیریم و معنی دوم تحقیق است بہند قول محققین اہل
 زبان ہچون صاحبان جامع و ناصری قول خان آرزو نسبت تصحیف لفظ خطای اوست اگر تبرا
 یہ موعده اول اصل گیریم تورا کہ بفوقانی اول قلب بعض است و اگر ثانی الذکر را اصل گیریم
 اول الذکر را قلب بعض گیریم چنانکہ باہون و ماہون و اناہون و اناخون و اناغده و
 و انغده و افزار و افراز و اسطرخ و اسطرخ محفی مباد کہ برگ معنی اول یعنی است کہ می آید -
 (ارو) (ارو) و کن میں کہو بالفتح اس گڑھے کو کہتے ہیں جس میں النج اس غرض سے دفن کرتے ہیں
 کہ اس میں کھنگلی پیدا ہو۔ مذکر۔ صاحب اصفیہ نے کہو پر فرمایا ہے کہ اسم مذکر۔ غار۔ گڑھا۔ قصبات
 الہ آباد میں اسی کہو کو کہتے ہیں اور عموماً اروو میں کھتا۔ صاحب اصفیہ نے کھتا پر فرمایا ہے
 ہندی اسم مذکر۔ وہ گڑھا جس میں غلہ بھر کر اوپر سے پاٹ دیتے ہیں تاکہ آیم ٹھپ میں گراں ہو کر کچھ
 زمین و وز کو ٹھا جس میں انارچ بھرا جاتا ہے۔ کھتی۔ نہان خانہ۔ مطہورہ۔ لادف۔ دائرہ۔ مذکر و یکھتا۔

ستوک بقول - ستوک الیہ اللہ تعالیٰ و فانی گوید کہ مرگب است ازبت و او نسبت و کاف
 بتای و ششہ ہون قول طبیعی چون بر مثال ذرا چنانکہ زکو و زوک و پرستو و پرستوک
 کہ بقالان دائرہ - اس دوران کنند استا و معنی لفظی این مسوب بہ مرغابی و بط و کتا
 ٹیک - از موش نکر و تم و کی خواہم کر - ہوتی کوشی مذکورہ بالا و شچہ بہ فوقانی اول
 اس ٹوک جو آت - ستا زرا فرمایہ کہ تقدیم - و ہون معنی ہی ایک قلب بعض
 گبر یا نیز ہر سیاہ و صا ساز ہون و جامع ہم چنانکہ باہون و ماہون و اسطرخ و اسطرخ لارو و
 ذرا اس بفتح اول و ثانی مشہور - ستا زرا فرمایہ کہ تقدیم - ہوتی کوشی مذکورہ بالا و شچہ بہ فوقانی اول

بتوه بقول شمس لغت فارسی است بفتح و او فارسی سبزه است ترش هندش چو که گویند و جواله
 ابراهیمی بفتح یکم و غم دوم (۲) ابوزه و در سکندری (۳) بمعنی خرمن مؤلفت عرض کند که محققین
 فارسی زبان و معاصرین عجم ازین ساکت و در ترکی زبان و لغات عرب و سنسکرت هم یافته نمی شود
 نمیدانیم که لغت کدام زبان است و مقصود از او فارسی چیست صاحب شمس در کتابه فی تحقیقی
 کار گیرد اعتبار را نشاید - فارسیان این را بمعنی اول سرخ پاتی و بعضی ترشه و تروش و ترشک
 خوانند (کذا فی النفاث) و تعریف این نجای خودش آید (ارو) (۱) و کیوسرخ پاس (۲) ابوزه
 بقول آصفیه فارسی - اسم مذکر - هتکاره - هجوم - جنگه - بهیر (۳) خرمن - فارسی - اسم مذکر -
 کھلیان - انبار غله - وه غله کا ڈھیر جس پس بھی تک بهس نہ نکالا هو -

<p>پتھ بقول سروری بر وزن پتھ سنگی باشد که بر روی آن چیزی صلایه کنند و آن را بتو نیز گویند صاحب جهانگیری گوید که با اول و ثانی مفتوح و مرادف بتو بمعنی دوم و (۲) خشکه پلا و - و آنرا پتھ نیز گویند صاحب رشیدی همز بانس و صاحب بزرگ هر دو معانی بالا فرماید که بمعنی اول با ثانی مشتد و نیز آمده و صاحب جامع بزرگ هر دو معنی بالا فرماید که (۳) بتشدید ثانی بمعنی علامت و نشانه نیز آمده صاحب توید بمعنی اول قانع -</p>	<p>خان آرزو در سراج فرماید که این لفظ مشتک است در فارسی و هندی غایتش در هندی بارابہ تغییر مخلوط به این خوانند و آن تلفظ مخصوص هندی است و پتھ اسم است از خشکه چرا که خشکه همان برنج را گویند و سدا ز پتھن آب را و گویند رسته مطلق خواست پس آن را دور کنند خواه کنند و پتھ غذای مرد و پتھ گانه و کتھبر است بنا بر کتھن و ثانی در دره و انقلب که بهر طه عرب پتھ هندی است و بمعنی گیس که بدال دارد و خیره - ایند و پتھنیم</p>
--	---

<p>مشترک است در فارسی و ہندی (الخ) صاحب سند ان می فرماید کہ ہندی و دوم در سنکرت بہت باشد و زبان بر ج بہات و بہتہ یعنی خشکہ و عرض کند کہ ہندی اورا بہ تخمینہ سنسکرت فارسیان بہ تخمینہ آتشہ و فونانی آوردہ اند و لغت سنسکرت است کہ در ہندی شمل بہ نسبت معنی و دوم عرض می شود کہ ترجمہ خشکہ و سنسکرت بقول ساطع بہات است و بہات روزینہ کہ بہ لشکریاں و ہند و بہتہ مرادش - فارسیان بہات مفسر کردہ بہ تخفیف ہای دوم و الف سوم و ہر ہای ہوز در آخر بہتہ و برای خشکہ پلا و استعمال کرد کہ مقصودشان از برنج با گوشت و روغن پنچہ و مخلوط است نہ خشکہ خالص پنچہ خان آرزو در تعریف خشکہ و بہتہ فرق ظاہر کردہ ہر دو را پنچہ محض قراری دہد تسامح و کم عوزی است بہتہ و سبک بتا کہ بجایش گذشت پلا و با گوشت و روغن باشد نہ خشکہ و بہات نسبت معنی سوم عرض می شود کہ</p>	<p>این ہم مفسر است کہ فارسیان لغت ہندی چہ کہ بقول ساطع بفتح اول و تخفیف دوم یعنی ہر و نشان بود بہ تبدیل ہای فارسی ہندی (چنانکہ تپ و تپ) و تبدیل لغت ہای ہوز (چنانکہ باسا و پاسا) و تشدید فونانی مفسر کردہ بہان معنی استعمال کروندار (رو) لا و کیو بتور و کپہا (۳) بتا بقول آصفیہ - ہندی - ہم ڈر - نہ سراخ - کھوج -</p>
<p>بہتہ کار و اریک مصدر ہطلای - بقول در یافت حقیقت کار و ادراک نفس لامر مؤنث عرض کند کہ این کنایہ باشد - محقق محترم معنی حاصل بالمصدر بیان کرد مقصودش معنی مصدریت یعنی در یافت حقیقت کار کردن و از حقائق کار و واقف (ارو) ہر کام کی تہ کو پہنچنا - صاحب آصفیہ نے (تہ کو پہنچنا) کا ذکر فرمایا ہے - کسی بات کے مفسر کو پہنچنا اصل مطلب دریافت کر لینا حقیقت کو پہنچنا - نشان کو پہنچانا -</p>	<p>مصدر ہطلای - بقول در یافت حقیقت کار و ادراک نفس لامر مؤنث عرض کند کہ این کنایہ باشد - محقق محترم معنی حاصل بالمصدر بیان کرد مقصودش معنی مصدریت یعنی در یافت حقیقت کار کردن و از حقائق کار و واقف (ارو) ہر کام کی تہ کو پہنچنا - صاحب آصفیہ نے (تہ کو پہنچنا) کا ذکر فرمایا ہے - کسی بات کے مفسر کو پہنچنا اصل مطلب دریافت کر لینا حقیقت کو پہنچنا - نشان کو پہنچانا -</p>

<p>است یعنی مرد خور و اندام و آنکه قاتلش بقدر یک و جب بود فارسیان بتصرف خفیف در اعراب برای سینته شغال کردند و جاوار و که اسم جامد فارسی زبان گیریم ولیکن وضع لغت متقاضی آن نیست والله اعلم بحقیقه الحال دارو سینته بقول آصفیه فارسی - اسم مذکر جهانی رسد</p>	<p>بتیا بقول بران بفتح اول و سکون ثانی و تهمانی بالغ کشیده یعنی سینته باشد و آنرا عبرتی صدر گویند و بکسر اول هم آمده و صاحب ناصری نقل نگارش و صاحب جامع و خان آرزو در سر هم ذکر این کرده مؤلف عرض کند که مفسر است که بتیا بکسر اول و دوم بقول ساطع لغت سنسکرت</p>
---	---

<p>بقول سروری بتای قرشت بر وزن اسم اردا (بمعنی رنج و مشقت باشد) (البلوغ ۵) بوزن عدلش میز انبهای ظلم سبک و چون رایش بتیارهای دهر سلیم و صاحب بران گوید که بالکسر یعنی اول و نیز (۲) یعنی شیشه قار و دیوار را نیز گویند و بفتح اول (۳) هر چیزی که در نظر قرشت قبیح نماید - صاحب ناصری نقل نگارش صاحب جامع این را مراد و بتیاره بزیادت های هوز در آخر گوید و بکسر یعنی اول و دوم و سوم فرمایند که (۴) بمعنی غول بیابانی و دیونیز مؤلف عرض کند که تنها و سنسکرت بقول ساطع بکسر اول و فتح دوم یعنی در رو و غم آمده و های هوز در فارسی زبان به تهمانی بدل شود چنانکه شاه گمان و شایگان و رای اهل در آخر زمان هم آید چنانکه شتا و شتار پس جا دارد که این را مفسرین گیریم یعنی اول و دیگر همه معانی مجاز آن و جا دارد که اسم جامد فارسی قدیم گیریم به همه معانی تصرف در اعراب نتیجه لب و لجه فارسیان است و پس (ارو) را بفتح بقول آصفیه فارسی - اسم مذکر - و - و - غم - عنت - بیماری (۲) قاروره کاشیشه - مذکر (۳) هر چیزی جز نظریس بری معلوم بود - بری صورت - بد صورت - مؤنث (۴) غول بیابان بقول آصفیه</p>	<p>بتیار</p>
---	---------------------

فارسی - اسم مذکر - چہلا وا - دیو بیابان - بھوت - پریت - جن - شیطان (تشنہ) میری
وحشت نے چراغ راہ جو سمجھا اُسے پراسکھو دکھا کر مجھے غول بیابان بن گیا پڑ

<p>بیتیارہ [بقول بہان کبسر اول و فتح تھاس (۱) رنج و محنت (۲) بلا و آفت و بفتح اول (۳) ہر چیز کہ مروان آنرا دشمن و اشد (۴) ہر صورتی کہ در نظر رشت و قبیح نماید و (۵) غول بیابانی و دیورانی نیز گویند صاحب جامع این را مراد بتیار گوید کہ گذشت صاحب ناصری فرماید کہ معنی بتیار و ہر چیزی مہیب مکر وہ کہ دلیر و بی اختیار کسی آید خواہ حادثہ زمانہ و خواہ بلیغہ فلک و حکم قدر و خواہ جانور (انوری) چون طفش آید بتیارہ زمانہ ہیا اتر چون ہوش آید اقبال آساں ہر است و رسید و شروانی) ای خواجہ کہ حضرت ساجی عربم تو پڑ بتیارہ سحرک یاد ہزاں و ہر (دولہ) گردش افلاک با بتیارہ حکمش خیل از صورت تقدیر و آئینہ علمش عیان پڑ و فرماید کہ معنی رشت و مہیب آمدہ دفر و سی (۱) جہانی بران جنگ نظارہ بود پڑ</p>	<p>کہ اس اثر دہا جنگ بتیارہ بود پڑ باز فرماید کہ بہرہ ہیں معانی صحیح است و در پارسی استداول و این لغت در اصل (بتیارہ) بود یعنی رفیق بد و رشت و مکر وہ دل و تباہیکر گیر تبدیل یا بند (چنانکہ ز ر و رشت و ز ر و گوید کہ معنی غول بیابانی در بہان آورد و این نیز ازاں قبل است و اینقدر فرماید کہ پتیرہ نیز بمعنی مکر وہ طبیعت است کہ بجایش می آید و بخیمال مولف و بدل این صاحب مؤید مذکر معنی اول و دوم بجا لسان الشعر فرماید کہ بتقدیم سخانی بر فوقانی ہم آمدہ مولف عرض کند کہ طلب بعض باشد چنانکہ مابون و بامون و تحقیق مولف (۲) بمعنی فکر و تیز و ہم آرد کہ مجاز معنی اول است (دفر و سی) (۱) نیا و ما با قضا پچارہ پڑ نہ سووی کند ہمچ بتیارہ پڑ بخیمال اگر تا تو بتیارہ پڑا کہ گذشت صحیح و انیم ای ہوز در آخر ابر نیاید سے او اگر ما خدا این رہبان کر وہ صنا ناصری</p>
---	--

<p>گیریم بتیار کہ گذشت پتختیف امنتق این باشد والا اول اقوی من الشانی بالجملة - معنی اول اصل است و دیگر همه معانی مجاز آن و آنکه در بعض معانی این و بتیار اختلاف است نتیجہ ماورہ باشد (ارو) (۱) و دیگر بتیار کہ چوتھے منے - فکر - مذکر و مؤنث - تروو - مذکر -</p>	<p>دیکھو بتیار کے پہلے معنی (۲) بلا و آفت - مؤنث (۳) ہر بری چیز جس کو انسان اپنا دشمن خیال کرتا ہے - مؤنث (۴) دیکھو بتیار کے تیسرے معنی بہ صورت مؤنث (۵) خون بہان دیکھو بتیار کے چوتھے منے - فکر - مذکر و مؤنث - تروو - مذکر -</p>
--	--

بہیرا بقول صاحب شمس بضم اول و فتح دوم لغت فارسی است یعنی آفتاب مولف عرض کند کہ تسامح اوست کہ لغت عرب را فارسی گفت و این بقول محیط المحيط لغت عرب است بہ ہیں معنی - (ارو) دیکھو آفتاب -

<p>بتیغ چیدن مصدر اصطلاحی - بقول بحر و انند یعنی بریدن است (ناظم ہروی) اگر تیغ شدم بخون کشیدند مرا و شمع شدم بہ تیغ چیدند مرا و سیلی خور زہ خشک دستم گونی و از خاک تیمم آفریدند مرا مؤلف گوید کہ بریدن بہ قراض نہ محض بریدن و چیدن تقاضای این معنی می کند و این کنایہ باشد مراد قراض زون و کردن کہ بقول نقاشن معنی آید و ارو کہ ترنا -</p>	<p>مؤلف عرض کند کہ کنایہ باشد - معاصرین عجم بہ زبان دارند (ارو) مارا جانا - بتیغ و کفن بزیر علم رفتن مصدر اصطلاحی بقول انند تن برگ دادن (میر خسر و) جاں دید چو خون زیزی سلطان خیالش پو بستہ کفن و تیغ بزیر علمش شد پو مؤلف عرض کند کہ کنایہ باشد و سند پیش کردہ محقق ہند شراد معنوی است نہ لفظی اگر از ہمیں سند مصدر لفظی معنوی پیدا کنیم تیغ و کفن بتیغ و آیدن (مصدر اصطلاحی) بقول بحر و کفن</p>
---	--

بتیلہ بقول انند بحوالہ فرہنگ فرنگ لغت فارسی است یعنی قبیلہ وہم او بر قبیلہ گوید کہ لغت عرب است

ماخوذ از قتل بافتح که به معنی تا فتن و تا بیدن و بتقدیم لام خطاست و آنچه از تشبیهات اوست و با لفظ
 تا فتن و سوختن و کردن و نهادن مستعمل مؤلف عرض کند که مبتدل است که فابوحده بدل شود
 چنانکه زفان و زبان صاحب برهان پر پیسته که به بای فارسی و لام تحتانی و فوقانی و بای هوزمی
 گوید که معرب آن فقیه است (در لغت) بخمیاں ما فقیه اصل است که ماخوذ است از قتل و بتیله مبتدل
 و مفرس که زیر تعریف است و پیسته که می آید مبتدل و قلب بعض فقیه که فاب بای فارسی بدل شد
 چنانکه قیل و قیل و لام و تحتانی را مقدم کرد و مذکر فوقانی - دیگر هیچ -

موحده با هم عربی

سج بقول سروری بجواله سخته بفتح بار ا اندرون و ان دشس فخری **س** بی رحمت تو هر که زبان را
 بکشاید از دندانش کند چرخ بروں یک بیک از سج و بجواله فرهنگ گوید که بصنم با و بصیم فارسی بهمین
 معنی آمده صاحبان رشیدی مؤید و جامع و ناصری و برهان و سران هم ذکر این کرده اند مؤلف
 عرض کند که سج بقول منتخب بفتح دشس بدیم شگافتن ریش - و جادار که فارسیان به تخفیف برها
 گوشت گرداگر و دندان استعمال کرده باشند که اندرون شگاف و بان است و همین را در فارسی
 جای دندان گویند و بلند عرب لثه که بزندان چسپیده باشد و صاحب منتخب بر لثه فرماید که گوشت
 گرداگر و دندان است اندرین صورت بافتح و مفرس باشد و جادار که مبتدل بزرگیمیم که به دریا
 هوز آخر بافتح بمعنی زمین و لثه بلند می آید فارسیان زای هوز را به جمیم عربی بدل کرده بمعنی لثه
 استعمال کردند که مانند لثه بلند است در روہن چنانکه سوز و سوج و الله اعلم بحقیقه الحقا
 ولیکن محققیتی که به تعریف این اندرون زبان را آورده اند پی به حقیقت نبرده اند که سندشس فخری هم

تقاضی معنی بیان کردہ است (اروی) مسوزا بقول آصفیہ - ہندی - اسم مذکر - وہ گوشت جس میں دانت نکلتے ہیں - دانتوں سے اوپر کا گوشت - لٹہ - جاسے دندان - گوشت بن دندان -

(۲) بج - بقول سروری بعضی پیش سردگر کسی از محققین فارسی زبان ذکر این نہ کرواگرند استعمال پیش تو انیم عرض کرد کہ مجاز معنی اول است و باعتبار تحقق صاحب زبان بدون سند ہم این معنی را تسلیم

توان کرد و مقصودش از پیش سرغیر از چین نباشد کہ آنہم مثل پشتہ بلند باشد و من وجه متعلق از زمانہ کہ بر معنی اول گذشت (اروی) پیشانی - بقول آصفیہ - فارسی - اسم مؤنث - ناصیہ - ماتھا - چین -

(۳) بج - بقول سروری بحوالہ سامی و بقول برہان و جامع گوشت روی باشد نزدیک کنار لب مولف عرض کند کہ حیف است کہ نہ استعمال پیش نہ شد طرز تعریف محققین بالا

حقیقت معنی را در خداورد معلوم می شود کہ ہماں لٹہ را کہ بر معنی اول گذشت بیان کردن می خواہند و قوت بیان ندارند اگر چین نہ باشد پس گوشت روی نزدیک کنار لب چہ باشد خیار باشد

یا گوشتی کہ دندان در وقت قائم است یعنی ہماں لٹہ - ہر چہ پیش ہاست نہ استعمال شمس فخری است کہ بر معنی اول نقل کردہ ایم و از آن معنی لٹہ بخوبی پیدای می شود و ای بر سروری و جامع کہ از آن

کہ حقیقت معنی را باگنی بیان نہ کردند کہ خوانندہ خوش بفہمید و تحقیق ما ہمیں قدر است کہ در بیان معنی اول سکنری خوردہ اند (اروی) دیکھو بج کے پہلے معنی -

(۴) بج - بقول سروری یعنی آب در ہاب وہم او سھوالہ فرہنگ گوید کہ پالایش آب و شراب و امثال آن و صاحب برہان برز آب فرماید کہ تراوش آب باشد از کنار رود نمازہ و چشمہ و

تلاب و امثال آن و موضع چشمہ یعنی جاییکہ آب از انجالی جوشد خواہ زمین باشد خواہ شگاف

وآبی کہ قعرش پیدا باشد و چشمہ کہ ہرگز نہ ایستد و پیوستہ رواں باشد وہم او بر سچ گوید کہ معنی
 زباب و پالایش آب و شراب و امثال آن و ماخذ برہان فرہنگ جہانگیری است و صاحب
 نامصری نقل نگار برہان و صاحبان جامع و رشیدی و سراج بر پالایش آب و شراب قناعت
 کردہ اند **مولف** عرض کند کہ معنی بلندی آب از کنارہ رودخانہ چشمہ و تالاب و امثال
 آن یا بلندی شراب از شیشہ و غیر ذلک باشد کہ از جوش آب و شراب پیدا شود و طرز بیان شرابی
 درست نیست تراوش غیر از پالایش باشد کہ پالایش بلندی آب است از کنارہ رود چشمہ و تالاب
 و دیگر طرف آن چنانکہ می از قدح و شیشہ و تراوش نتیجہ آن یعنی جوش آب و شراب پالایش کند
 می چکد پس در معنی پالایش تراوش را داخل کردن و راز نازک خیالی است و ماخذ این کہ بلندی
 بلند تعلق دارد چنانکہ بر معنی اول گذشت متقاضی پالایش است نہ تراوش و آنچه صاحب
 سروری در معنی این مجرد آب را داخل کردہ است هیچ تعلق از پالایش ندارد اگر باعتبار قولش
 کہ صاحب زبان است این معنی را معتبر و انیم جزین نیست کہ مجاز معنی پالایش گیریم (ارو)
 ابل بقول اصفیہ - ہندی - اسم مذکر - جوش - اہتان (راخ) **مولف** عرض کرتا ہے کہ وہ ابال
 جو تالاب یا ہندی یا چشمہ وغیرہ سے پانی بوجہ کثرت ابلتا ہے یا شراب قدح اور شیشہ وغیرہ سے جوش
 کی وجہ سے ابلتی ہے اور بلحاظ معنی آخر الذکر دیکھو۔ آج۔

(۵) سچ۔ بقول جہانگیری با اول مضموم ہنرا گویند کہ برادر گو سفند است و بعضی معر خوانند
 صاحبان برہان و رشیدی و نامصری و جامع ہم ذکر این کہ وہ اندر خان آرزو در صراج فرماید کہ پند
 ہذاست کہ جمیم بدل زامی **مولف** عرض کند کہ با خیال خان آرزو اتفاقاً واریم کہ زامی ہوز

بدل می شود به جیم عربی چنانکه سوز و سوج (اروو) بگرا - بقول آصفیه - هندی - اسم مذکر بزرگ بود
 (۴) بج - بقول جهانگیری و برهان ورشیدی و جامع و ناصری و سراج با اول مکسور برج است
 که بعربی از زگویند مولف عرض کند که اسم جا بد فارسی زبان است یا مختلف برج که رای جمله
 و نون را حذف کردند (اروو) چاول - بقول آصفیه - هندی - اسم مذکر - برج - ایک سفید نخله گام
 بچا | بقول بهار - ترجمه بوقیع چون حرف بجا و بوسه بچا به است (صائب) کی ره بوسه
 بال کج و هین خواهد بود و سرگرائی که ز من حرف بجانشید است (وله) دیوان ما و خود را
 منگن بروز محشر و در عذر ششم بچا یک بوسه بجا و بزر (ظهوری) بچا است التفات تو بظهور
 ناست و بر خیرگی مشور و ز طعن بجا بر سر بزمولف عرض کند که بمعنی حقیقی بر جا و درست
 است خلاف بجا و مزید علیه همین است بجای که بزیادت تحتانی در آخری آید و تکمیل این است
 کنیم (اروو) بجا - بقول آصفیه - فارسی - جاس - طحیک - درست - بچ - بے شک است صحیح

(۲۳۱۹)

<p>بجا آمدن مصدر اصطلاحی - بجای خویش</p>	<p>چیزی چون تسلیات و بندگی و جزان صاحب</p>
<p>رسیدن و بر جای مناسب رسیدن و فعل درست</p>	<p>ذکر (بجا آورد) بمعنی معلوم کرد - کرده - مولف</p>
<p>کردن (صائب) نکشی پای خود از کلبه صاحب</p>	<p>گوید که باضی مطلق همین مصدر است بمعنی اول</p>
<p>گردانی که چه مقدار بجای آئی از (اروو) موقع بجا</p>	<p>بمعنی و دم نیز مستعمل - صاحب هفت همین مصدر</p>
<p>آنا - مناسب مقام پر آنا - درست کام کرنا - چچا گام</p>	<p>بزیادت تحتانی زائد بید الف سوم یعنی بجای</p>
<p>بجا آوردن مصدر اصطلاحی - بقول سراج</p>	<p>آوردن) به همین دو معنی آورده طالب پیشین</p>
<p>وانند و بجز (۱) شاختن و دانستن و (۲) بفعل آوردن</p>	<p>اولی با تخم (بوی) طاعت بادشاه وقت</p>

<p>ہر کہ در بندگی بجای آید و در (ارو) (۱) پہچاننا جانتا (۲) بجالانا۔ بجانا۔ بقول اصفیہ فعل متعدی تعمیل حکم کرنا۔ انجام دینا۔ انصرام کرنا۔</p>	<p>بجایش (۲) معنی بجای خود آمدن قائم کنیم کہ بر بجای افتادن عضو نمی آید۔ ونیز معنی حاصل بالمصد بر مصدر آوردن شعار قانون دانان زبان بنا شد</p>
<p>و چهار در معنی دوم (الف) شریک کردن صحیح بنا شد مثال (ارو) (الف) اگر پرتما (۲) یعنی جگہ پر آجانا صاحب فرماش ہونا۔ یعنی بیمار کوننا توانی اٹھنے بیٹھنے کی طاقت نہ رہنا۔ صاحب اصفیہ نے صاحب فرماش) پر فرمایا ہے کہ اسم مذکورہ بیمار جو بستر سے نہ اٹھ سکے وہ مریض جس کی بستر سے کمر لگ گئی ہو۔</p>	<p>مصدر اصطلاحی بقول الف) بجای افتادن وارستہ (۱) از ناتوانی از پا افتادن عموماً در (۲) باز بیماری خصوصاً رحتی (۵) در ہوا می گلشن صدرہ جو مرغ بستہ بال پڑ کرده ام آہنگ پرواز بجای افتادہ ام پڑ شفا کی (۵) خستہ در محبت سر بہیو نیست از بار بار گشتہ و دیگر بجای افتادہ است دولہ (۵) خستہ جانی کہ بتدریج تعافیل بہ شدت باز پرہیز نکر دست و بجای افتادہ است از صاحب بحر مذکور معنی اول نسبت معنی دوم باز گشت بیماری گوید بہار ہیں سند آخر شفا کی را پرہیز.....</p>
<p>بجای افتادن عضو از چار فتم مصدر اصطلاحی بقول بحر وانند۔ بجای آمدن عضو مذکور معمولت عرض کنند کہ ضرورت ندارد کہ (از چار فتم) را در مصدر اصطلاحی داخل کنیم مجرور (بجای افتادن عضو) برای این معنی کفایت کند (الف) (۵) رود از حبت وطن آدم خاک کی سو خاک از عاقبت عضو و چار فتم بجای افتد (ارو) کمر ہوسے عضو کا چھٹنا</p>	<p>ب) بجای افتادن بیمار آوردہ از معنی ساکت مؤکث عرض کنند کہ (الف) پسند اول در است و (ب) صاحب فرماش شدہ ہیں از (الف) معنی دوم پیدا کردن قابل نظر است و چار فتم</p>

بجا خالی فلاں رفتن

مصدر اصطلاحی

و بحث کامل این برد فرمودن) کنیم که محل آنست
مخفی مباد که درین مصدر اصطلاحی بای انما
حذف شده است و این محاوره فارسیان است
یعنی اصل این بجای خالی آمدن، بودار و
خالی شده جگه پر آنا - فروکش هونا -

صاحب تحقیق الاصطلاحات ذکر این کرده فرماید
که در ولایت ایران رسم است که هرگاه فریزی بسفر
می رود همان روز یا رانش با هم اتفاق کرده می گویند
که بجا خالی فلاں رویم پس بسکن اومی روند و
جای او را همور میدارند (واقف بتالوی ۵)

بجا گذاشتن

مصدر اصطلاحی - بقول و است

و بحر و انند یعنی گذاشتن و رفتن (فغانی ۵)
فرا درفت و کوه ملامت بجا گذاشت و کار تمام
نا شده در پیش ما گذاشت **بمؤلف** عرض کند
که معنی رفتن اصلا نیست بلکه بمعنی گذاشته
رفتن و جانشین خود کردن است - تسامح و است
بود دیگران پیروی او کردند - فت اقل
دار و و) جانشین کرنا - اپنی جگه پر
چھوڑ جانا -

گرچه پیکان یار فرماید که بجا خالی ولم آید
و گوید که لفظ فرماید درین بیت بمعنی آید
باشد که در فرمودن می آید **مؤلف** عرض کند
که کم التفاق محقق بلگرای است که بجا خالی آمدن
را در رفتن قائم گویند او بر خلاف ادعای او است
و تسامح او است که فرمودن را بمعنی آمدن گرفته
آنانکه بسند اشعار این معنی را گرفته اند بر محاوره
زبان فارس غور کرده اند که لفظ اراده محذوف است

بجال

بقول سرور می بحیم تازی بر وزن و سمانی (۱۱) ز گال آمده که انگشت باشد و بقول

رشیدی و جهانگیری با اول مضموم (۱۲) انگر صاحب بران صراحت فرماید که انگر گشته یعنی زغال
وزغال افروخته یعنی انگر صاحب ناصری همز بانس صاحب جامع بر انگر گشته قانع خان آرزو

سراج معنی زرگال را صحیح دانند مؤلف عرض کند که وضع لغت متقاضی آنست که سنسکرت باشد اما صاحب ساطع ذکر این نه کرد و عجبی نیست که از همین ماده مصدر هندی (بجمانا) متعلق باشد اگر ما خدایس همین باشد تا سید تحقیقی می شود که بمعنی اخگر گشته و زرگال نوشته اند و اگرند معنی دوم هم بدست آید تو انیم که مجاز معنی اول گیریم و جاوارو که اسم جامد فارسی زبان گیریم و الله اعلم - آنچه صاحب برهان زرغال افروخته را اخگر گفته بحث آن بر اخگر گذشت که در هر دو فرق است (اروو) (۱) کوکلا - بقول آصفیه - هندی - اسم مذکر - و کیهو اشتور (۲) و کیهو اخگر -

<p>بجماندن مصدر اصطلاحی بقول وارسته</p>	<p>ندادن و باختلال دادن - صبا جمان بود شمس</p>
<p>و بجز لازم بجانگذاشتن که گذشت (مخلص کاشی ۵)</p>	<p>ذکر امر حاضر همین مصدر کرده اند (حافظ شیرازی ۵)</p>
<p>نخواهم که چیزی بجماند از من بجز که دیگر رجوعی بدینا</p>	<p>ساقی بجام عدل بده باده تا گدا بجز غیرت نیارد</p>
<p>ندارم بجز (مخلص کاشی ۵) بازار ارجان استقبالی</p>	<p>که جهان پر بلا کند بجز مؤلف عرض کند که باید که</p>
<p>اجرا می رود و تن بجای ماند و دل همراه جان</p>	<p>و عدل دادن چیزی) بد نمیخنی قائم کنیم که بجانش</p>
<p>می رود و (صائب ۵) ز حیرانی بجماند است</p>	<p>می آید و بند حافظ متقاضی آنست - لفظ جام</p>
<p>دل در سینه ام ورنه بجز کجا با تا به تفسیده هرگز دانه</p>	<p>در مصرع اولش بضرورت باده باشد و اگر تخصیص</p>
<p>می سازد بجز مؤلف عرض کند که ما بجایش تفسیده</p>	<p>بر تمیم پسند کنیم باید که (باده بجام عدل دادن)</p>
<p>معنیش کرده ایم (اروو) اینی جگه پر قائم رہنا -</p>	<p>قائم کنیم - بخیاال ما تمیم بهتر است از تخصیص -</p>
<p>بجام عدل دادن مصدر اصطلاحی بقول</p>	<p>(اروو) اعتدال سے دینا - کم نه زیادہ -</p>

ضمیمه برهان و بجز هفت و اندک نایه از پیشو کم | **بجان آمدن** | مصدر اصطلاحی - بقول بجز (۱)

<p>ناخوش و بیدار شدن مولف عرض کند کہ (۳) جان کے برابر سمجھا جانا۔</p>	<p>متصوودش از بتنگ و بیزار شدن است (دوشی) بجان آمدہ اصطلاح - بقول بحر و مانند ناخوش</p>
<p>از انم کس نمی پرسد اگر پرسد کسی حاتم پڑ با و گویم غم خود</p>	<p>آں قدر کز من بجان آید پڑ (ظہوری ۵) قسم</p>
<p>و بے دماغ مولف عرض کند کہ اسم مفعول مصدر</p>	<p>بجان تو و جان ہر کہ زندہ گشت پڑ کہ بے رخ تو ظهور</p>
<p>گذشتہ شامل بر ہمہ معانی (نظامی ۵) چہ پر</p>	<p>ز جان بجان آمد پڑ (۲) بقول انشد آمادہ مرگ</p>
<p>ز جان بجان آمدہ پڑ گلی و رسوم خزان آمدہ پڑ</p>	<p>و قریب مرگ شدن (انوری ۵) جانان و طراز</p>
<p>(ارو) (۱) بیزار - ناخوش (۲) جان پر سے اٹھا</p>	<p>عنت بجان آمد پڑ چاتم ز تو بر سر جہاں آمد پڑ</p>
<p>جان سے بیزار - قریب المرگ (۳) وہ شخص جس کو</p>	<p>سند و دم این معنی بر بجان آمدہ می آید کہ اسم مفعول</p>
<p>جان کے برابر سمجھیں -</p>	<p>ہین مصدر است و بتحقیق (۳) کنایہ از</p>
<p>بجان آوردن مصدر اصطلاحی بقول</p>	<p>مقبول جان شدن از قبیل بدل آمدن (ظہوری ۵)</p>
<p>(سروری و جہانگیری و ضمیمہ) و بقول رشیدی</p>	<p>در حشر بروں گر بر آیند ز دلہا پڑ آنہا کہ بجانہا بظرف</p>
<p>و برہان و جامع و بحر (۱) کنایہ از کشتن (انیم سروری)</p>	<p>نظر آیند پڑ حیث است از صاحب انکہ کہ (بجان</p>
<p>گر صفتی از خصم بجان آوری پڑ مردنہ گر زبان آوری</p>	<p>آمدن) را بمعنی کشتن و قتل آوردن نوشته و</p>
<p>صاحب انکہ بکر ہیں سنگ گوید کہ دریں شعر بمعنی</p>	<p>نی الحقیقت معنی (بجان آوردن) است کہ کج</p>
<p>ز بون و مغلوب کردن است مولف عرض کند</p>	<p>(ارو) (۱) ناخوش ہونا - بتنگ ہونا - بیزار ہونا</p>
<p>کہ بہ اعتبار صاحبان سروری و جامع کہ از انہا</p>	<p>(۲) جان سے بیزار ہونا - آمادہ مرگ - قریب المرگ ہونا</p>
<p>معنی کشتن را بہتر دانیم و بقول انکہ متعلق می</p>	
<p>بمعنی سوم و بلحاظ معنی مصرع دوم تعلق این</p>	

به معنی اول خوش می نماید که بعد از کشتن اظهار
 مردی داخل خود ستانی است ادبهاست که
 حکم می دهد که بر زبان میارود (۲) یعنی بتنگ کردن
 نیز صاحب بجز گوید که ناخوش و بیدار کردن
 رصائب (۵) گلعدار من بروں از پرده بوی
 خود میار می قراران را بجان از آرزوی خود
 میار می گویند عرض کند که ذوق محاوره
 و اتفاق معاصرین اهل زبان برین است
 یعنی آماده مرگ و از جان بیزار و بتنگ کردن
 مستعدی معنی دوم بجان آمدن که گذشت
 آوز و بجان مارا بجران سنگارش در ای مرگ
 نمرودی آخر چه بلا داری در آرزوی (۱) قتل کرنا
 جان لینا (۲) بیزار کرنا - بتنگ کرنا (۳) جان
 بیزار کرنا - مرگ پر آماده کرنا -

بجان تو | مقوله - موعده اول برای قسم
 است یعنی قسم بجان تو در ظهوری (۵) با گفتگوی
 غیر زبان مرا چه کار می پرطای جان خویش ندارم

(۱۲۱۱)

بجان تو (۱) را روی تیری جان کی قسم -
بجان خواستن | مصدر اصطلاحی - از قبیل بخت
 بجان و دل خواستن یعنی خست بجان کردن (انوری ۵)
 باره که بجان خدمت میمون تو خواهم کرد لطف تو
 دانم که مرا نیز تو خواهی (ارو) دل سی چاهنا
بجان رسانیدن | مصدر اصطلاحی -
 بقول محروانند مراد است بجان آوردن رصائب
 برسانید چاک قدم یار مرا در که رسانید بجان این
 دل بیار مرا (ارو) و بگوید بجان آوردن -
بجان روشن | مصدر اصطلاحی - بفتح ر
 مهله محفوظ داشتن جان و حفاظت جان کردن
 و جان بر شدن (انوری ۵) از چنین صید بر
 مکش دندان در زان مقامش بجان سخاوتی است
 روله (۵) نان و آبش مخور که هر که خورد در هرگز
 از دست او بجان نبرد (ارو) جان بجانا
 جان برهونا -

بجان رسیدن | مصدر اصطلاحی - بقول

(۱۲۱۱)

(۱۲۱۱)

(۱۳۳۳)

مصدر اصطلاحی پنا	بجان زینہار یافتن	بھرم اور ہت بجان آمدن مولیت عرض کند کہ
------------------	--------------------------	--

جان یافتن و جان را سلامت بدون (انوری ۵)	با دام تو بچین دلم سی کرو لیک از لطف پشته تو	مراد معنی اول و دوم است و ہمای معنی سوم مشتاق سند استعمال ہا شیم اگر چه خلاف قیاسیت (ظہوری ۵) بجان رسیدہ ام از زاهدان افغنی
جان بچانا۔ جان بچینا۔	بجان زینہار یافت (ارو و) جان کو پناہ ملنا۔	سر ہی بصحبت زندان باوہ نوش کشم پڑ یعنی ہنگام بیزار شدم (انوری ۵) در کوی غمت بجان رسیدم

مصدر اصطلاحی بقول	بجان کسی افتادون	گفتم تو بجا و در چہ کوئی پڑ یعنی بیدار غ شدم (ظہوری ۵)
-------------------	-------------------------	--

دل	دلستہ و بگر و اندر صدور قتل او بودن رسالت	شکایتیم ز نامہر بانی اونست پڑ بجان رسیدہ ام از دست مہربانی خویش پڑ (صائب ۵) اگر چه ہر نفسم گر و کاروان غم است پڑ بجان رسیدہ ام از وضع بیخمانہ خویش پڑ (ارو و) و بچیو بجان آمدن کے پہلے اور دوسرے معنی۔
خوش	(۵) خلق عالم خوش بجان یکدگر افتادہ اند پڑ بر رخ خود می کشند از کینہ ہا شمشیر پڑ (ارو و) جان کالاگو ہونا۔ بقول آصفیہ۔ جان کا خواہان ہونا۔ شون جان ہونا۔ قتل کے در پہلے ہونا۔	بجان رنجیدن

بجان کوشیدن	استعمال۔ بدل و جان کوشیدن	بجان رنجیدن
-------------	---------------------------	-------------

کرون و سخی بلین نمودن (ظہوری ۵) روز و شب	در پاشن با آنکہ می کوشم بجان پڑ شاہ دزد و زلفش	بجان رنجیدہ شدن و بدل رنجیدہ شدن و پنخ مخفی شدن (ظہوری ۵) بجان رنجیدہ و دل می کند اثبات نقی این پڑنی آید مہم ہیچ باوہ تازگی (ارو و) بہت رنجیدہ ہونا۔ دل میں ناخوش ہونا۔
بجان لرزیدن	کوشش کرنا۔ سعی بلین کرنا۔	بجان لرزیدن

مصدر اصطلاحی۔ بسیار تر	بجان لرزیدن	بجان لرزیدن
------------------------	-------------	-------------

(۱۳۳۵)

(۱۳۳۶)

(۱۳۳۷)

<p>و خوف جان کردن (صائب ۵) چون چراغ بجای تو (صائب ۵) سپرده جای تو هر کس زیرم پرور</p>	<p>صبحدم خورشیدی لرزد و جان ز تابیاض کردن</p>
<p>سیمین او شد آشکار (وله ۵) بر نهال تو صبا و</p>	<p>رفت ز تویی بجای همه هیچکس بجای تو نیست (ارو)</p>
<p>بجان می لرزید ز این زمان بارور از میوه ایوان شده</p>	<p>(۱) و کجوبجا (۲) حق میں (۳) جگه پر (۴) معاوضه میں</p>
<p>(ارو) بهت ز ناخوف جان کرنا - خوف سحر کابلیا</p>	<p>بجای آوردن مصدر اصطلاحی - بقول سرور</p>
<p>فرنگ - تنها و بنفسه و منفرداً مؤلف عرض کند که خدا</p>	<p>و جهانگیری و ضمیمه (۱) کنایه از کردن و فعل آوردن</p>
<p>قیاس نیست - مشتاق شد استعمال می باشم (ارو) آنها</p>	<p>بجان واحد اصطلاح - بقول اندبجواله فرنگ</p>
<p>بقول آصفیه - فارسی - اکیدا - فرد - جدا - جریده</p>	<p>حکایت دوم) سایر حکما از تاویل آن فرمانند</p>
<p>مجزر - اکانت -</p>	<p>مگر رویشی که بجای آورد و گفت که صاحبان برهان</p>
<p>بجای (۱) همان بجای که بجایش گذشت - تحتانی</p>	<p>و جامع هم ذکر این کرده اند مؤلف عرض کند که</p>
<p>آخر ز آمد است همچون پا و پانچا یعنی سخن رشیخ شیراز</p>	<p>مزید علمه همان (بجای آوردن) که بدون تحتانی</p>
<p>(۵) تو بجای پسر چه کردی خیر ز تا همان چشم داری</p>	<p>چارم بجایش گذشت (ارو) و کجوبجا آوردن</p>
<p>از پسر (۳) بهقام (وله ۵) عروس غاوری</p>	<p>بجای خور اصطلاح - بقول بحر - مراد</p>
<p>از شرم رای روش او ز بجای خورید و از راه قیروان</p>	<p>بجای خویشتن بهیمنی لائق و در خور گویا ترجمه وضع</p>
<p>گیر و ز (۳) بعضی (کاتبی ۵) دل که تراست</p>	<p>فی محل است صاحب شمس بجای خود است را بهیمنی وضع الشی فی علم</p>
<p>جایگه پاک ز غیر رفته ام ز همه تو بیا که هیچکس نیست</p>	<p>آورد و در صائب مویذ ذکر بجای خود بود کرده فراید که یعنی وضع الشی</p>

<p>اپنی جگہ پر ہوا اور اپنی جگہ پر تھا (۱) موقع اور محل پر ہر دو مرتب اور محل پچھا (۵) (۱) اپنی جگہ پر ہونا (۲) بر محل ہونا موقع پر ہونا۔</p>	<p>فی محلہ باشد وصاحبان ہفت وانند گویند کہ معنی (بر وضع و آئین خود بود) وصاحبان ضمیرہ برہان بحریدہ کہ مصدرش.....</p>
<p>اصطلاح - (الف) بجای خویش</p>	<p>(د) بجای خود بودن معنی فرمایند کہ یعنی ^{الشی} خویش</p>
<p>بکسر اول و سکون بجای خویش آمدن</p>	<p>فی محلہ ہو کلفت عرض کنند کہ (الف) اسم مصدرہ (د)</p>
<p>و او مسدولہ مرادف و بجای خود کہ گذشت و</p>	<p>و (ب) امرادف و مختلف ہئی قریب (د) (درج) مضارع</p>
<p>(ب) بمعنی حقیقی است یعنی بجای خود رسیدن</p>	<p>و باضی مطلقش - پس تسامح محققین بالاست</p>
<p>و بتمام خود آمدن (ظہوری ۵) کہ دریم سعی ہا و نیاید</p>	<p>کہ در معنی ہر کی فرق نکرده اند بالجملہ الف بمعنی (۱)</p>
<p>بجای خویش و سر را بہ ہم نشینی زانو گذشتیم (ارو)</p>	<p>برجای خود (۲) فی محلہ یعنی بر موقع و بر محل (و (ب)</p>
<p>(الف) و کچھو بجای خود (ب) اپنی جگہ پر آنا۔</p>	<p>(۱) برجای خود است (۲) فی محلہ است یعنی بر محل</p>
<p>اصطلاح - بقول بحر مرادف بجای خویشین</p>	<p>و (ج) (۱) برجای خودی باشد یا</p>
<p>بجای خود ہو کلفت عرض کن کہ مرید علیہ (بجای</p>	<p>برجای خود بود (۲) بر موقع و بر محل باشد بود</p>
<p>خویش) است کہ خویش و خویشین ہر دو بیک</p>	<p>(۱) (۱) برجای خود بود (۲) وضع الشی فی محلہ</p>
<p>معنی آید (ارو) و کچھو بجای خود۔</p>	<p>یعنی بر موقع و بر محل و در خود مقام خود بودن است</p>
<p>اصطلاح - بمعنی حقیقی است بجای رسانیدن</p>	<p>نزد است فرق ہر کی کہ بیک چابک رانندہ اند (ارو)</p>
<p>یعنی رسانیدن بتمامی و سجدی رسانیدن (ظہوری</p>	<p>الف (۱) اپنی جگہ پر (۲) موقع اور محل پر (ب)</p>
<p>(۵) بہت ٹیقت ہا مول نرواں و آوارگی</p>	<p>(۱) اپنی جگہ پر ہے (۲) بر محل اور موقع پر ہے (ج) (۱)</p>

(۲۳۱۷)

(۲۳۱۸)